

Щодо змісту фrawdаторного правочину

Ваганова Ірина Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового регулювання економіки ХНЕУ імені Семена Кузнеця? Irisha_dn@i.ua

Вступаючи у певні правовідносини, його сторони, зазвичай, передбачають наслідки, що настануть в результаті виконання (невиконання) узятих на себе зобов'язань. Утому випадку, коли боржник за зобов'язанням усвідомлює та знає про свою нездатність виконати зобов'язання або ж не бажає вчиняти необхідні дії для здійснення взятих на себе зобов'язань, він може вдаватися до засобів, покликаних унеможливити або істотно ускладнити реалізацію кредитором своїх прав. Одним із таких механізмів є укладання договору з іншою особою, за умовами якого особа-боржник за первісним зобов'язанням відчужує належні їй об'єкти цивільних прав на користь іншої особи. У такий спосіб боржник позбувається належних йому речей та інших об'єктів, за допомогою яких, кредитор міг би задовільнити свою вимогу. Таке явище підпадає під категорію фrawdаторного правочину. Варто відзначити, що правові наслідки його укладання за національним законодавством не є чітко визначеними.

Фrawdаторний правочин – це важливе поняття в доктрині цивільного права, яке має глибокі корені в історії правознавства. Це поняття виникло ще в римському праві, де було сформульовано поняття *fraus creditorum* (лат. «на шкоду кредиторам») [1, с.2].

Йдеться про правочин, що вчиняється з метою зашкодити кредиторам, наприклад, шляхом приховування чи зменшення майна боржника. Ця концепція стала важливим елементом правової системи і була вдосконалена впродовж століть, відображаючи зміну соціальних та економічних умов. У сучасному цивільному праві України концепція фrawdаторності набула свого розвитку та значення через судову практику. Це у свою чергу дозволило розширити перелік ознак, що дають можливість визнати правочин недійсним та виділити так званий "фrawdаторний правочин" як окрему категорію [2, с.15].

Загалом, фrawdаторний правочин можна розглядати як інструмент, за допомогою якого боржник намагається ухилитись від виконання своїх зобов'язань, надаючи перевагу власним інтересам, що суперечить принципу добросовісності. Цей принцип, що передбачає чесність, відкритість і повагу до інтересів іншої сторони, закріплений в Цивільному кодексі України та є основою цивільних правовідносин. Відповідно до статті 3 Цивільного кодексу України [3], кожен учасник цивільних правовідносин зобов'язаний діяти добросовісно, що включає утримання від вчинення фrawdаторних правочинів.

Наглядним прикладом цього є саме порушення принципу добросовісності. Так, у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 08 липня 2020 року у справі № 522/3541/15-ц зазначено, що недобросовісними діями будуть вважатись такі, які не відповідають задекларованій меті, для того, щоб дії вважались добросовісними вони повинні бути відповідними засобам правового регулювання і поставленим цілям [4]. Тобто, є всі підстави вважати фrawdаторні правочини як один із видів недобросовісних правочинів, бо боржник замість виконання зобов'язання створив умови, де його виконання можливим не буде.

Що стосується наслідків визнання правочину фrawdаторним, то як стверджує Беляневич О.А., ним є те, що договір може бути визнаний недійсним на підставі ч. 1 та ч. 3 ст. 215 ЦК, оскільки правочин, укладений з наміром завдати шкоди іншій особі, є зловживанням правом та порушує межі здійснення цивільних прав всупереч нормі-забороні ст. 13 ЦК, а отже не відповідає вимозі ч. 1 ст. 203 ЦК. Науковець зазначає, що даний правочин не можна відносити до нікчемних, а він може лише бути визнаний судом як недійсний [5, с. 16-17]. Така позиція, на наш погляд, є розумною та обґрунтованою враховуючи норми Цивільного законодавства.

Якщо порівняти фrawdаторний правочин з нікчемним, то можна визначити, що основною відмінністю є тема його укладання. Нікчемний правочин не має жодної реальної мети, тоді як фrawdаторний правочин має таку. Оскільки фrawdаторний правочин має явно негативні наслідки для сторін та для суспільства, його часто порівнюють з іншим видом правових вчинків - фіктивним правочином. Ці два види правочинів можуть мати спільні ознаки, такі як неправдива інформація та зловживання довірою, але вони відрізняються за своєю метою та наслідками.

На думку Давидової В.І. основними ознаками фіктивного правочину є те, що у ньому міститься неправдива інформація про дійсний стан речей або навмисно ховає дійсний зміст. Метою фіктивного правочину є отримання певної переваги або уникнення певних обов'язків перед законом. Фіктивний правочин є недійсним з моменту його укладення, тобто не має жодної юридичної сили та не створює правових наслідків [6].

Беляневич О.А. зазначає, що фrawdаторний правочин, з іншого боку, є правочином, який містить неправдиву інформацію або вчиняється з порушенням правил та зло- вживанням довіри. Основною метою фrawdаторного правочину є отримання певної користі шляхом шахрайства, обману або зловживання довіри. Фrawdаторний правочин може бути недійсним з моменту його укладення, якщо будуть доведені факти обману або зловживання довіри, які стали підставою для його укладення [5].

Фіктивний правочин створюється з метою отримання певної переваги або уникнення певних обов'язків, тоді як фrawdаторний правочин має на меті отримати користь шляхом шахрайства, обману або зловживання довіри.

Якщо встановлено фіктивність правочину, то його можна оспорити в суді та визнати недійсним, бо він містить неправдиву інформацію та не створює жодних правових наслідків. У випадку фrawdаторного правочину, якщо будуть доведені факти обману або зловживання довіри, його також можна оспорити та визнати недійсним, а також притягти до відповідальності за вчинене право- порушення [7].

Важливим слід відмітити, що наслідки фіктивного та фrawdаторного правочинів також суттєво відрізняються. Фіктивний правочин не має жодної юридичної сили та не створює жодних правових наслідків, тоді як фrawdаторний правочин може мати серйозні наслідки для тих, хто був обманутий чи зловживаний довірою [8]. Наприклад, якщо фrawdаторний правочин стосується фінансових операцій, його наслідком може бути втрата коштів або майна.

Таким чином, хоча фіктивний та фrawdаторний правочини мають спільні ознаки, вони є різними за своєю метою та наслідками. Фіктивний правочин створюється з метою отримання певної переваги або уникнення певних обов'язків, тоді як фrawdаторний правочин має на меті отримати користь шляхом шахрайства, обману або зловживання довіри. Якщо фіктивний правочин не має жодної юридичної сили та не створює жодних правових наслідків, то фrawdаторний правочин може мати серйозні наслідки для тих, хто став його жертвою.

На наш погляд, фrawdаторність правочину має стати окремою підставою для визнання правочину недійсним та містити відповідну норму у Цивільному кодексі України. Бо відсутність такої призводить до того, що суди вимушені визнавати їх як недійсними на підставі недотримання вимог цивільного законодавства.

Враховуючи давність виникнення явища «фrawdаторність» правочину, національне цивільне законодавство, на жаль, не визначає відповідного поняття у нормах цивільного законодавства. З вищезазначеного, можна зробити висновок, що, фrawdаторний правочин - це правочин, вчинений боржником на шкоду кредитору у період настання зобов'язання із погашення заборгованості, внаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним.

Список використаної літератури.

1. Крат В. І. Фrawdаторність від Юстиніана. Закон і Бізнес. Вип. № 28. 2021. С.1 – 14.
2. Калюта Д. О., Ділігул А. С. Фrawdаторний правочин як новий тренд судової практики. Перспективи розвитку територій: теорія і практика: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (м. Харків, 16–17 листопада 2022 р.). Харків. 2022. С. 14-15.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Постанова Верховного Суду від від 08.07.2020 про визнання договорів купівлі-продажу квартири та автомобіля недійсними справа № 522/3541/15-ц URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=90537032&red=1000039d8f5ca9e0f4e74a48e5ae712b107909&d=5>
5. Беляневич О.Л. Про застосування у справах про банкрутство конструкції

франдаторного правочину. Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. № 2. 2021. С. 14-23. URL: <file:///C:/Users/Acer/Downloads/12118-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-24049-1-10-20220511.pdf>

6. Давидова І.В. Недійсність фіктивного правочину: загальна характеристика / І.В. Давидова // Порівняльно-аналітичне право: Електронне наукове фахове видання. – Запоріжжя, 2014. – № 6. URL: www.lsej.org.ua/6_2014/12.pdf

7. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ: Академічний курс: Підруч.: У двох томах / За заг. ред. Я. М. Шевченко. Т. 2. Особлива частина. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 408 с.

8. Єфімов О.М. Науковий висновок щодо визнання правочину недійсного як франдаторного. Персональний сайт Олександра Єфімова. 2022. URL: <http://yefimov.com.ua/?p=4701>